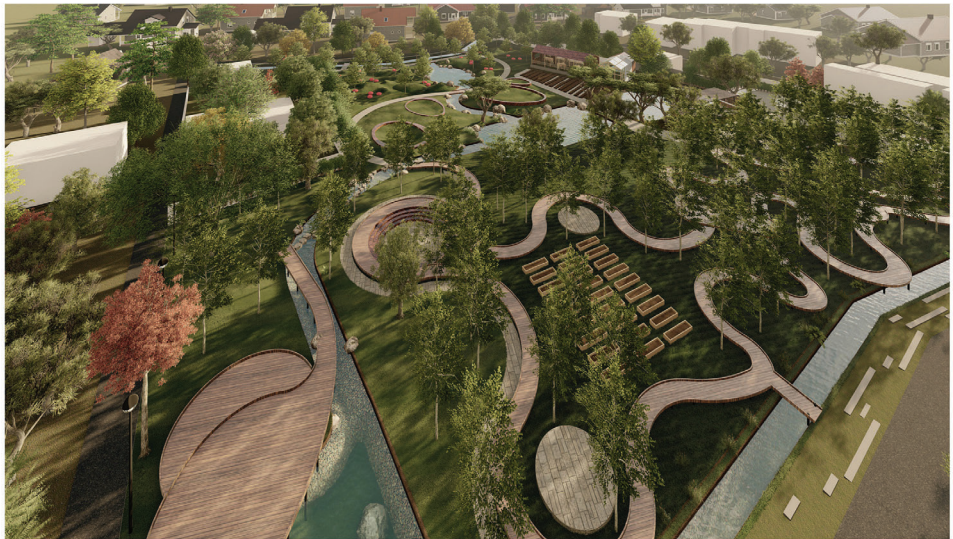

การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองจากพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับ ที่หลวง: กรณีศึกษาเทศบาลตำบลเวียงยอง จังหวัดลำพูน Urban green space development from public land certificate: case study of Wiang Yong subdistrict municipality, Lamphun province

ศุภชญา ปรัชชยคุปต์¹ และ ศุภณัฐ กาญจนวงศ์²
Supaschaya Prachchayakup¹ and Supanut Kanchanawong²

Received: 2023-02-24

Revised: 2023-09-07

Accepted: 2023-09-11

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับเมืองในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่งอย่างยั่งยืน การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองเพื่อสาธารณประโยชน์ชุมชนเทศบาลตำบลเวียงยอง จังหวัดลำพูน โดยการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำมาสู่การจัดทำผังชุมชน เพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาและเน้นการออกแบบพื้นที่สีเขียว เพื่อขับเคลื่อนพื้นที่สีเขียวเชิงคุณภาพให้เกิดพื้นที่สีเขียวในเมืองอย่างยั่งยืน ผลการวิจัย พบว่า (1) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความต้องการพื้นที่สีเขียวที่ไม่ได้ตอบสนองเรื่องนันทนาการเท่านั้น แต่ต้องให้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้ (2) การคัดเลือกพื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพในการพัฒนา จากพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงถือเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ เพราะเป็นแหล่งรวบรวมพื้นที่สีเขียวสาธารณะจำนวนมากและจำเป็นต่อการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวเพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ (3) และการนำมาสู่แนวคิดการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองเป้าหมาย “พื้นที่สีเขียว + น้ำ + คน” โดยผลลัพธ์ที่ได้มาซึ่งผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนา เพื่อให้เทศบาลมีพื้นที่สีเขียวสาธารณะในการขับเคลื่อนตามเป้าหมายเชิงปริมาณและคุณภาพ อันประกอบด้วย พื้นที่สีเขียวในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน 15 พื้นที่ พร้อมเสนอการออกแบบพื้นที่สีเขียวตัวอย่างประกอบด้วย 4 พื้นที่ เพื่อช่วยให้ชุมชนได้เห็นภาพที่เป็นรูปธรรมและเพื่อให้เทศบาลมีแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ในการเชื่อมต่อโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเมืองและเพิ่มพื้นที่สีเขียวสาธารณะประโยชน์ ตามแนวคิด

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้
(Faculty of Architecture and Environmental Design, Maejo University)

ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: Land_koy@hotmail.com

² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้
(Faculty of Architecture and Environmental Design, Maejo University)

การออกแบบพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนที่สามารถสนองประโยชน์ต่อประชากรเมือง และการมีพื้นที่สีเขียวเชิงคุณภาพเพื่อสนับสนุนการใช้งานที่หลากหลาย ทั้งด้านนันทนาการและการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถสร้างอาชีพหรือรายได้ของชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาพื้นที่สีเขียว พื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง สาธารณประโยชน์ ผังชุมชน

Abstract

This research paper is part of a community planning project on the preservation of urban green spaces to serve as a tool for the cities' sustainable management of green and open spaces. Development of urban green space with the participation of the community and concerned agencies for the public benefit of Wiang Yong sub-district municipality, Lamphun province, employs the workflow that brings the community plan maintain green areas. These are cities that have the potential to develop and focus on green space design that drive quality green spaces in creating sustainable urban green spaces. Research findings showed the following: (1) community participation is still significant for development of area or spaces, proving that communities have demands for green spaces that do not respond to recreation, but green spaces that provide both economic and environmental benefits; (2) green areas from public land certificate are a collection of many public green spaces for development as well as conservation that are useful for the community, and (3) the concept of green space development in the target cities leading to goals of "Green area + water + people", result to a community plan for conserving green areas in the city with potential for development and providing municipalities with public green spaces to push quantitative and qualitative goals. It consists of a green area in the public land certificate that has the potential of 15 community public space in community with the design guideline for consisting of 4 areas is proposed. The community see the image. Moreover, there is provides the municipality for developing green areas that connect to the urban green area network and also improves public green areas based on the concept of sustainable green space design that can serve benefits to the urban population. Quality green areas support a variety of uses or functions both of recreation and learning for creating or generating jobs or community income as well.

Keywords: development of green space, public land certificate, public benefits, community plan

บทนำ

ผ้าพื้นที่สีเขียวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเมือง ด้วยเมืองที่ดีควรมีพื้นที่สีเขียวที่มีคุณภาพ ในปริมาณที่เหมาะสมและสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก การมีพื้นที่สีเขียวเป็นพื้นที่เพื่อการนันทนาการและยังช่วยรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นพื้นที่สีเขียวอาจเป็นแนวกันชน (buffer zone) ซึ่งอาจเป็นพื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่เกษตรกรรมกับพื้นที่เมืองหรือเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ในปัจจุบันการออกแบบและกำหนดพื้นที่สีเขียวสำหรับต้นไม้และป่าในเมือง ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ของเมือง จึงถูกจัดลำดับความสำคัญไว้ทีหลังและมักจะถูกย้ายหรือไม่รักษาให้คงอยู่ตั้งแต่ต้น (Miller, 2007) พื้นที่สีเขียวในเมืองจึงมีความจำเป็นสำหรับเมืองเพื่อทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปี พ.ศ. 2564 เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ และยุทธศาสตร์ชาติในการรักษาและเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมือง ได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นในการจัดทำโครงการผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง เพื่อต่อยอดและขยายผลให้เกิดการผลักดันการจัดทำผังชุมชนในพื้นที่เมือง (เทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ทั่วประเทศ เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับเมืองในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่งอย่างยั่งยืน และขับเคลื่อนการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ไปเผยแพร่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อไป

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองจากพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เพื่อสาธารณประโยชน์ชุมชน จากนิยามของ “พื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง” (นสล.) โดยความสำคัญพื้นที่สีเขียวกรณีนี้ถือเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ที่สำคัญในการขับเคลื่อนเพราะทางเทศบาลและชุมชนสามารถบริหารจัดการได้ โดยผ่านการขออนุญาตใช้ต่อกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย หรือจังหวัดท้องที่ “พื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง” ไม่ใช่หนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน เป็นเอกสารที่ราชการจัดทำขึ้นเพื่อบอกแนวเขตที่ดินของรัฐให้ชัดเจนทำให้ประชาชนที่มีที่ดินติดกับเขตที่ดินของรัฐรู้ว่าเขตที่ดินของตนอยู่ที่ใด เป็นการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ และเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินของรัฐให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยที่ดินประเภทนี้อาจนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ด้านเศรษฐกิจแก่ส่วนรวม เช่น เป็นแปลงทดลองปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ใช้เป็นสถานที่กลางสำหรับเกษตรกรรมนำสินค้าไปจำหน่าย หรือใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือใช้บางส่วนเป็นแหล่งน้ำสาธารณะขนาดใหญ่ประจำหมู่บ้าน พื้นที่เทศบาลตำบลเวียงยอง จังหวัดลำพูน เป็นเมืองเป้าหมายซึ่งเป็นชุมชนเมืองที่มีแนวโน้มการขยายตัวจากการเป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ โดยทีมวิจัยมีเป้าหมายในการศึกษาพื้นที่สีเขียวที่เป็นพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงยอง มีขนาดพื้นที่รวม 237,924.9969 ตารางเมตร การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองจากพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เพื่อสาธารณประโยชน์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วมแสดงให้เห็นว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเมืองเป้าหมายมีความต้องการพื้นที่สีเขียว ที่ไม่ได้ตอบสนองเรื่องนันทนาการแต่พื้นที่สีเขียวต้องให้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้ จากกระบวนการทำงานนำมาสู่ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนา ประกอบด้วย พื้นที่สีเขียวในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่มีศักยภาพเพื่อเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงยอง 15 พื้นที่ ได้เน้นการออกแบบพื้นที่สีเขียวเพื่อช่วยให้

ชุมชนได้เห็นภาพในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว การออกแบบเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่สีเขียวเชิงคุณภาพให้เกิดพื้นที่สีเขียวในเมืองที่ยั่งยืน แนวทางการออกแบบจึงอยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาว เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้อยู่ในเมือง และเพื่อให้เทศบาลมีแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว เพื่อสาธารณประโยชน์ ชุมชนและใช้เป็นเครื่องมือสำหรับเมืองในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่งอย่างยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

พื้นที่สีเขียวในเมืองแท้จริงแล้วสามารถสร้างคุณประโยชน์แก่สิ่งแวดล้อมเมืองได้อย่างมาก หากได้รับการวางแผนอย่างเป็นระบบโดยเข้าใจวัฏจักรและกลไกของธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวจะทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้กลไกตามธรรมชาติของเมืองทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพื้นที่สีเขียวสามารถทำงานได้อย่างสอดคล้องกับกลไกของธรรมชาติแล้ว ผลที่จะได้รับนอกจากจะช่วยฟื้นฟูคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของเมือง ลดความรุนแรงของภัยพิบัติ และเป็นพื้นที่ที่สร้างความยืดหยุ่นเพื่อรองรับภัยธรรมชาติแล้วยังสามารถให้ประโยชน์ด้านนิเวศบริการ (ecosystem services) ซึ่งหมายถึงประโยชน์หรือบริการที่มนุษย์ได้รับจากระบบนิเวศ ด้วยพื้นที่สีเขียวหรือพื้นที่ป่าในเมืองมีรูปแบบที่หลากหลายต้องการการออกแบบที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ปัญหาที่ทำนายของต้นไม้ในเมือง คือ การดูแลให้ต้นไม้รอดชีวิตและเติบโตอย่างมีสุขภาพแข็งแรงด้วยสภาพแวดล้อมของเมืองส่วนมากไม่เอื้ออำนวยและส่งเสริมการเติบโตของต้นไม้ การรักษาด้านไม้ให้อยู่รอดไปได้ถึง 30 - 40 ปี จะเป็นการปลูกโดยสูญเปล่าหรือการลงทุนที่ขาดทุน เพราะต้นไม้ใช้เวลา 33 ปี จึงจะอยู่ในสภาวะความเป็นกลางทางคาร์บอน (carbon neutral) (Suteethorn, 2022) จึงควรมีการวางแผนทั้งการปลูกทดแทนและไปใช้ประโยชน์ต่อให้คุ้มค่า รวมถึงการออกแบบพื้นที่สีเขียว ควรรักษาด้านไม้เดิมในพื้นที่ไว้ร่วมกับต้นไม้ใหม่ที่นำเข้ามาใน การออกแบบพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน ควรเลือกใช้พืชพรรณท้องถิ่น คือ พืชพรรณที่เชื่อถือได้ว่าจะสามารถเติบโตได้ดีในระบบนิเวศที่พืชชนิดนั้นมีการนำไปปลูก และเป็นพืชพรรณที่ต้องการการดูแลรักษาน้อย เมื่อรากของพืชพรรณชนิดนั้น ๆ สามารถหยั่งรากบนพื้นที่ได้อย่างไม่เป็นพิษภัย และสร้างคุณค่าโดยกลายเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ เพื่อส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพ

พื้นที่สีเขียว หมายถึง พื้นที่ธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้นในเมืองหรือชุมชน ปกคลุมด้วยพืชพรรณเป็นองค์ประกอบหลัก จึงมีประโยชน์เพื่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยสามารถแยกพื้นที่สีเขียวเป็น 6 ประเภท ได้แก่ พื้นที่สีเขียวสาธารณะ พื้นที่สีเขียวอรรถประโยชน์ พื้นที่สีเขียวที่เป็นริ้วยาวตามแนวสาธารณูปการ พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจของชุมชน พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ และพื้นที่สีเขียวที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2019) ทั้งนี้ การกำหนดมาตรฐานพื้นที่สีเขียวที่เหมาะสมโดยมากจะอ้างอิงจากประโยชน์ที่มีต่อสุขภาพ เช่น มาตรฐานขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ที่มีการใช้อ้างอิงอย่างแพร่หลาย โดยองค์การอนามัยโลกกำหนดให้ค่ามาตรฐานพื้นที่สีเขียวในเมืองขั้นต่ำที่สุดอยู่ที่ 9 ตารางเมตรต่อคน สำหรับในประเทศไทย สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติ

และสิ่งแวดล้อม กำหนดให้ชุมชนขนาดใหญ่ควรมีพื้นที่สีเขียว 12 ตารางเมตรต่อคน ด้านเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้กำหนดอัตราส่วนพื้นที่สีเขียวแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ชุมชนขนาดเล็กและขนาดกลาง กำหนดพื้นที่สีเขียว เท่ากับ 10 ตารางเมตรต่อคน และชุมชนขนาดใหญ่ กำหนดพื้นที่สีเขียว เท่ากับ 12 ตารางเมตรต่อคน มาตรฐานพื้นที่สีเขียวถูกแบ่งตามขนาดของเมือง เพื่อให้พื้นที่สีเขียวของแต่ละเมืองมีความสอดคล้องกับจำนวนประชากร โดยพื้นที่สีเขียวในเกณฑ์นี้ หมายรวมถึง พื้นที่สีเขียวสาธารณะ พื้นที่ทางธรรมชาติต่าง ๆ รวมถึงพื้นที่ริมน้ำ พื้นที่สีเขียวริมถนน และพื้นที่สีเขียวในที่ดินของเอกชน การเข้าถึงพื้นที่สีเขียวในเมือง การเลือกทำเลที่ตั้งของพื้นที่สีเขียวในเมือง ควรเลือกที่ตั้งที่มีการเข้าถึงพื้นที่ของประชากรเมืองได้อย่างสะดวก การเข้าถึงพื้นที่สีเขียวในเมือง เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสะดวกสบาย สำหรับประชากรเมืองในการเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่สีเขียวของเมือง ซึ่งมีความสำคัญต่อประชากรเมืองมากกว่าขนาดของพื้นที่สีเขียว

เมื่อจะทำการวางแผนจึงต้องนำมาปรับให้เหมาะกับลักษณะเฉพาะของแต่ละเมือง และวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เปิดโล่ง โดยมีเป้าหมายเชิงคุณภาพ คือ การยกระดับพื้นที่สีเขียวยั่งยืน เป็นพื้นที่สีเขียวที่มีพืชพรรณที่มีความหลากหลาย ทั้งชนิดและปริมาณ โดยมีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เป็นองค์ประกอบหลักและได้รับการดูแลบำรุงรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสมดุลทางระบบนิเวศ เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี สวยงาม ร่มเย็น น่าอยู่ และเพิ่มองค์ประกอบของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งทางตรงและทางอ้อม แก่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรในเมืองและชุมชน ผู้มาเยือน ตลอดจนเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชน (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2019) และเป้าหมายเชิงปริมาณเพื่อเป็นกรอบในการจัดทำผังชุมชนพร้อมตัวชี้วัด ตามแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดทำแผนแม่บทและผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง จึงเป็นกรอบใหญ่ที่ภาครัฐต้องดำเนินการอย่างจริงจัง เพื่อกำหนดแนวทางเชิงพื้นที่ในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ที่จะต้องถูกนำไปบูรณาการกับผังภาค ผังเมืองรวมและผังพื้นที่เฉพาะ ให้เป็นแนวทางแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนพัฒนาไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ โดยต้องทำการวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา และข้อจำกัดทางด้านสิ่งแวดล้อมของเมือง เพื่อให้เข้าใจในสภาพแวดล้อมและกลไกทางธรรมชาติของเมือง ระบุพื้นที่ที่วิกฤตทางด้านสิ่งแวดล้อม ระบุพื้นที่ที่มีศักยภาพในการแก้ปัญหาในภาพรวม และมีแนวทางการบรรเทาและแก้ปัญหาที่ยืดหยุ่นต่อความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ จากนั้นนโยบายและประเภทของพื้นที่สีเขียวดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองต่อไป

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่สีเขียวของชุมชน เป็นกระบวนการพื้นฐานที่จำเป็นเป็นขั้นตอนที่ไปกระตุ้นความต้องการของคนในชุมชน ให้เริ่มคิดถึงการปกป้อง ดูแลรักษาพื้นที่สีเขียวของชุมชน โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ในการจัดการพื้นที่สีเขียวของชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชนด้านกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สีเขียว เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้ว โครงการต่าง ๆ ที่วางออกมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะโครงการที่วางออกมามีได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน กระบวนการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญมาก เพราะการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมสามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบพื้นที่สาธารณะ

(Jino, et al., 2021) ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการพื้นที่สีเขียวของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อการคงอยู่ของพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน พื้นที่สีเขียวในเมืองที่ได้รับการวางแผนและออกแบบโดยมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมเมือง สามารถทำหน้าที่เป็นปอดสีเขียวให้แก่เมือง บรรเทาปัญหาเกาะความร้อนในเมือง (urban heat island) ช่วยบรรเทาปัญหามลพิษทางเสียงและสายตา สามารถใช้เป็นพื้นที่ชะลอน้ำ เป็นเส้นทางระบายน้ำ ช่วยบำบัดน้ำ เป็นพื้นที่ให้น้ำไหลซึมกลับลงดิน ซึ่งนอกจากจะลดปริมาณน้ำฝนที่ไหลลงบนผิวดินแล้ว ยังเป็นการเติมเต็มแหล่งน้ำใต้ดินได้และสามารถเกิดการทวงคืนนิเวศและธรรมชาติในเมือง เพิ่มพื้นที่และความสมบูรณ์ของนิเวศในเมือง เพื่อเป็นการเพิ่มต้นทุนทางธรรมชาติให้แก่เมือง ในส่วนของแนวทางการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง ควรให้ความสำคัญด้านการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชน การเพิ่มพื้นที่สีเขียว พื้นที่โล่งและสวนสาธารณะในเขตเมืองและในสถานที่ราชการ รวมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณพื้นที่สาธารณะริมน้ำ เพื่อให้เป็นแหล่งนันทนาการและพัฒนาพื้นที่สีเขียวในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางสังคมของชุมชน เช่น ศาลาประชาคม ศาลาพักผ่อน และโรงเรียน เป็นต้น และใช้มาตรการทางสังคมและเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่สีเขียว โดยการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านภูมิทัศน์ส่งเสริมการจัดภูมิทัศน์ของถนน พื้นที่โล่ง และพื้นที่สีเขียวในชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. วิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่สีเขียวและความต้องการของชุมชนจากการมีส่วนร่วม
2. ศึกษาพื้นที่สีเขียวที่เป็นพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เพื่อสาธารณประโยชน์
3. เสนอผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาและนำเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวตัวอย่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองจากพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เพื่อสาธารณประโยชน์ชุมชน มีการทำงานจากกระบวนการ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลในเมืองเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นพื้นที่สีเขียว กำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำความเข้าใจ และทราบความต้องการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียว ดังนี้

1.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลในเมืองเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นพื้นที่สีเขียว วิสัยทัศน์เทศบาลตำบลเวียงยอง (vision) “ท้องถิ่นเมืองโบราณ สืบสานแหล่งวัฒนธรรม ส่งเสริมหัตถกรรมผ้าทอและปูนปั้น มุ่งมั่นการเกษตร เขตปลอดมลพิษ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจพอเพียง” มียุทธศาสตร์ หรือแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องหรือมีผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียว ได้แก่ ป้องกัน พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์พื้นฟูลำน้ำกวัง ลำน้ำสาร ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุง ทางระบายน้ำ พัฒนาโบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และส่งเสริมการออกกำลังกาย

1.2 กลุ่มเป้าหมาย ชุมชนและประชาชนในพื้นที่ และกลุ่มมีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน ชุมชน โดยกิจกรรมรวมทั้งหมดอย่างน้อย 2 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่า 30 คนต่อครั้ง

1.3 การมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) จากการประชุมเชิงปฏิบัติการประชุมประมวลข้อมูลพื้นฐานประชาชน ร่วมกันเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2564 การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกับทีมวิจัย ผ่านกระบวนการ การประชุมรับฟังความคิดเห็น โดยกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม ทีมวิจัยอธิบายให้ที่ประชุมทราบถึง ลักษณะพื้นที่สีเขียว สถานการณ์พื้นที่สีเขียวในปัจจุบันของเทศบาลตำบลทั้งพื้นที่และความต้องการพื้นที่สีเขียว ของท้องถิ่นในการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพเพื่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ที่ดี บรรเทาแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและภัยพิบัตินุรักษ์และการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองอย่างยั่งยืน เพื่อให้ ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการและผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ

2) จากการประชุมประมวลข้อมูลพื้นฐานประชาชนเป็นกระบวนการรวบรวม เพื่อสำรวจ และประมวลข้อมูลของเมืองสนับสนุนการตัดสินใจในการวางแผนชุมชน เพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองและ แนวทางการออกแบบในขั้นตอนต่อไป การร่วมประชุมหารือและการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียในพื้นที่เมืองเป้าหมายจังหวัดลำพูนได้สถานการณ์พื้นที่สีเขียวในปัจจุบัน การประชุมเชิงปฏิบัติ การประชุมประมวลข้อมูลพื้นฐาน (ดังภาพที่ 1) การประชุมแบ่งเป็น 3 ช่วง ได้แก่ (ช่วงที่ 1) การบรรยายให้ ความรู้ (ช่วงที่ 2) แจกแบบสอบถามความต้องการเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวให้กับผู้เข้าร่วมประชุม (ช่วงที่ 3) เป็นการถาม-ตอบ การอภิปรายอย่างมีส่วนร่วมประมวลข้อมูลพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมใน พื้นที่เมืองเป้าหมาย และความต้องการพื้นที่สีเขียว

ภาพที่ 1 บรรยายการประชุมเชิงปฏิบัติการประชุมประมวลข้อมูลพื้นฐานประชาชน ร่วมกันเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2564

3) จากแบบสอบถาม การร่วมประชุมหารือ และการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เมืองเป้าหมายจังหวัดลำพูนได้ทำการสรุปความต้องการพื้นที่สีเขียวของท้องถิ่น โดยแบบสอบถามผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเมืองเป้าหมาย จำนวน 38 ชุด มีข้อความถามเกี่ยวกับความต้องการพื้นที่สีเขียว ในอนาคตของพื้นที่ เป็นรายละเอียดตามประเภทพื้นที่สีเขียว ดังต่อไปนี้

(1) คำถามข้อที่ 1 (ดังตารางที่ 1) คำถามว่า “ ในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่ / ทำงาน ท่าน ต้องการ ให้มีพื้นที่สีเขียวแต่ละประเภทในระดับใด” พบว่า ในชุมชนต้องการพื้นที่สีเขียว 3 ลำดับแรก คือ

พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 75.9 พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 70.4 และพื้นที่สีเขียวสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 64.5 จากคำตอบจากแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 สรุปคำตอบจากแบบสอบถามข้อที่ 1

ลำดับ	ประเภทพื้นที่สีเขียว	ความต้องการมากที่สุด (ร้อยละ)	ความต้องการมาก (ร้อยละ)	ความต้องการปานกลาง (ร้อยละ)	ความต้องการน้อย (ร้อยละ)	ความต้องการน้อยที่สุด (ร้อยละ)
1	พื้นที่สีเขียวสาธารณะ	64.5	25.8	3.2	3.0	3.0
2	พื้นที่สีเขียวอรรถประโยชน์ส่วนบุคคล	33.3	33.3	25.9	-	7.0
3	พื้นที่สีเขียวอรรถประโยชน์ในสถาบัน	62.5	25.0	8.3	-	4.0
4	พื้นที่สีเขียวอรรถประโยชน์ในพื้นที่สาธารณูปการ	54.2	29.2	8.3	4.0	4.0
5	พื้นที่สีเขียวที่เป็นริ้วทางตามแนวสาธารณูปการ	53.8	30.8	6.9	-	3.0
6	พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจของชุมชน	75.9	13.8	6.9	-	3.0
7	พื้นที่สีเขียวธรรมชาติ	70.4	18.5	7.4	-	4.0

(2) คำถามข้อที่ 2 (ดังตารางที่ 2) คำถามว่า “ในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่/ทำงาน ท่านต้องการให้มีพื้นที่สีเขียวรูปแบบใด” โดยตอบได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่า ในชุมชนต้องการให้มีพื้นที่สีเขียวรูปแบบ 3 ลำดับแรก คือ ต้องการให้มีพื้นที่สีเขียวรูปแบบเพื่อรักษาสภาพความเป็นธรรมชาติ คำนึงถึงต้นไม้ใหญ่ พันธุ์ไม้พื้นถิ่น แหล่งน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ คิดเป็นร้อยละ 72.2 มีกลไกการจัดการอย่างยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 66.7 มีขนาดพื้นที่และการกระจายตัวอย่างเหมาะสมต่อจำนวนประชากรและส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 58.3 และใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 58.3 จากคำตอบจากแบบสอบถาม

4) จากการปรึกษาหารือภาคส่วนอุตสาหกรรม เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมือง เป้าหมาย โดยมี กลุ่มเป้าหมาย ผู้บริหาร และผู้รับผิดชอบด้านแผนและนโยบายของภาคส่วนอุตสาหกรรม เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำพูน บริษัท สหพัฒนาอินเตอร์โฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) และนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะแนวทางจากทางอุตสาหกรรมจังหวัดที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ได้แก่ การพัฒนาเมืองให้มีพื้นที่สีเขียวเป็นการพัฒนาเมืองเชิงนิเวศน์ (Industrial Estate Authority of Thailand, 2019) จึงมีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมบูรณาการด้านอุตสาหกรรมนิเวศน์อยู่ร่วมกับชุมชนของสวนอุตสาหกรรมในการสนับสนุนและสำนักงานนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือมีแนวทางมีการบรรจุแผน ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (corporate social responsibility: CSR) ประจำปีร่วมกับกรมป่าไม้ ในการปลูกป่าทุกปีและสามารถให้ความร่วมมือกับส่วนท้องถิ่นได้

ตารางที่ 2 คำตอบจากแบบสอบถาม

ลำดับ	ประเภทพื้นที่สีเขียว	ร้อยละ
1	รักษาสภาพความเป็นธรรมชาติ คำนึงถึงต้นไม้ใหญ่ พันธุ์ไม้พื้นถิ่น แหล่งน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ	72.2
2	มีกลไกการจัดการอย่างยั่งยืน	66.7
3	มีขนาดพื้นที่และการกระจายตัวอย่างเหมาะสมต่อจำนวนประชากร ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	58.3
4	ใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่	58.3
5	การเข้าถึงโดยการเดินเท้าหรือยานพาหนะเพื่อความสะดวก	50.0
6	มีคุณภาพที่ดีเพื่อการนันทนาการ	47.2
7	มีเอกลักษณ์และจุดเด่น	41.7
8	ปรับเปลี่ยนการใช้งานได้	41.7
9	ไม่ต้องการดูแลรักษามาก	44.4

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาได้ดำเนินการวิเคราะห์พื้นที่สีเขียว โดยใช้เครื่องมือจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ เป็นฐานข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ของพื้นที่เมืองเป้าหมายได้มาซึ่งสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เทศบาลตำบลเวียงยอง อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ซึ่งมีขนาดพื้นที่ทั้งหมด 17,726,539 ตารางเมตร หรือ 11,087.62 ไร่ การรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ มีวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากหลักฐานเอกสารข้อมูลสถิติ รายงาน แผนที่ภาพถ่าย ฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศ ขอบเขตการปกครอง หมู่บ้าน อาคารสิ่งปลูกสร้าง แหล่งน้ำ โครงข่ายสัญจร พื้นที่ป่า เส้นชั้นความสูง การใช้ประโยชน์ที่ดินของภาครัฐ และรูปแปลงที่ดินในพื้นที่ เป็นต้น การได้มาซึ่งข้อมูลทั้งหมดจากหน่วยงานของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล ได้แก่ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมโยธาธิการและผังเมือง สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดลำพูน สำนักงานที่ดินจังหวัดลำพูน และแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) จากการรวบรวมข้อมูล โดยการสำรวจสภาพพื้นที่เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลของปัจจัย การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบัน แหล่งน้ำ การใช้ประโยชน์ที่ดินของภาครัฐ พื้นที่สาธารณะของเมือง อาคารสิ่งปลูกสร้าง และพื้นที่สีเขียวที่สำคัญของเมือง จากนั้นจึงนำมาตรวจสอบกับสภาพพื้นที่จริง เพื่อทำการสร้างและปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันร่วมกับการสำรวจ การสังเกตการณ์ และการวิเคราะห์ผลโดยนำผลวิเคราะห์พื้นที่สีเขียวที่สำคัญของเมืองที่ได้ มาประมวลผลร่วมกับการออกแบบเชิงพื้นที่ต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองภายใต้แนวคิด “พื้นที่สีเขียว + น้ำ + คน” เพื่อรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองโดยมีเป้าหมายระยะยาวไปสู่การเป็นเมืองนิเวศ ส่งผลให้ชุมชนมีชีวิตชีวา โดยการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพบปะพูดคุย ผ่านการระดมความคิดเห็น / ข้อเสนอแนะของ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่

ขั้นตอนที่ 4 ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพในการพัฒนาในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) และแนวทางออกแบบพื้นที่สีเขียวตัวอย่าง

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์พื้นที่สีเขียวและความต้องการของชุมชนจากการมีส่วนร่วม

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียว จากการขยายตัวของการใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัย พื้นที่เทศบาลตำบลเวียงยองมีแนวโน้มการย้ายเข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นในอนาคต มีโอกาสเกิดโครงการจัดสรรที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น เพราะเป็นแหล่งงานทั้งส่วนราชการและโรงงานอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจของชุมชนลดลงตามส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน จากการประชุมเชิงปฏิบัติการประชุมประมวลข้อมูลพื้นฐานประชาชน ร่วมกันเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2564 ประเด็นในข้อคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์พื้นที่สีเขียวในเมือง คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ส่วนใหญ่ทั้งทำงานและอยู่อาศัยในเมืองเป้าหมายมีความเข้าใจในความหมายและลักษณะพื้นที่สีเขียวว่าเป็นไปตามนิยามและประเภทพื้นที่สีเขียวที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระบุไว้ ความต้องการพื้นที่สีเขียวในเมือง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเมืองส่วนใหญ่ทั้งทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่ต้องการพื้นที่สีเขียวที่ไม่ใช่เรื่องนันทนาการ แต่พื้นที่สีเขียวต้องให้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้ รวมทั้งควรมีการจัดการอย่างยั่งยืนและมีขนาดที่เหมาะสมต่อจำนวนประชากร และจากผลการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ ยังต้องการให้มีพื้นที่สีเขียวเพื่อรักษาสภาพความเป็นธรรมชาติ คำนึงถึงต้นไม้ใหญ่ พันธุ์ไม้พื้นถิ่น แหล่งน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพเป็นอันดับแรก มีกลไกการจัดการอย่างยั่งยืนเป็นอันดับสองและมีขนาดพื้นที่และการกระจายตัวอย่างเหมาะสมต่อจำนวนประชากร ดังนี้

1.1 ความคาดหวังต่อพื้นที่สีเขียวที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ นอกจากการตอบแบบสอบถามแล้วผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในเมืองเป้าหมายยังแสดงความคาดหวังต่อพื้นที่สีเขียวที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ กล่าวคือ เทศบาลตำบลเวียงยองมีความคาดหวังให้พัฒนาพื้นที่สีเขียวเดิมให้มีคุณภาพ เช่น (1) ปรับปรุงสวนสาธารณะ เฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา (2) พัฒนาปรับปรุงคูเก่า คือ คูฝ้ายักษ์ บ้านตอง-หมู่ที่ 4” (3) ปรับภูมิทัศน์เหมืองร่องห้า หมู่ที่ 7 และ (4) อยากให้พื้นที่สีเขียวช่วยแก้ปัญหาหน้าท่วมในพื้นที่ด้วย แนวโน้มการพัฒนาในอนาคตในเมืองเป้าหมายมีโครงการขนาดใหญ่ทั้งของภาครัฐและเอกชนทำให้พื้นที่เมืองหรือพื้นที่ปลูกสร้าง (built-up area) ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะพื้นที่สีเขียวประเภทเพื่อเศรษฐกิจของชุมชนและพื้นที่สีเขียวที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์ หรือรอการพัฒนาลดลง รวมถึงการย้ายเข้าในเมืองของประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้ส่งผลกระทบต่อส่วนพื้นที่สีเขียวต่อจำนวนประชากรในเทศบาลที่ลดลง แต่เป็นโอกาสที่เมืองเป้าหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา จะวางแผนในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่งในเมืองเป้าหมายต่อไป

1.2 พื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพตามความคิดเห็นของชุมชน จากการประชุมเชิงปฏิบัติการประมวลข้อมูลพื้นฐานประชาชน พบว่า พื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพตามความคิดเห็นของชุมชนเทศบาลตำบลเวียงยองซึ่งเป็นตำบลที่กำลังพัฒนา มีบ้านจัดสรรที่เพิ่มขึ้น และจะมีโครงการพัฒนาฝาย และพัฒนาแหล่งน้ำของราชการเป็นพื้นที่สีเขียว ถึงแม้ว่าปัจจุบันมีสวนสาธารณะอยู่แต่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ จึงมีแนวความคิดพัฒนามี

ปучนียสถานที่เป็นปучนียสถานเดิมที่ไม่เคยมีการปรับปรุงแก้ไข เลยให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์ให้ดีขึ้น เป็นที่กราบสักการบูชาของคนในชุมชนต่อไป ซึ่งความคิดเห็นต่อพื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพตามความคิดเห็นของชุมชน ประกอบด้วย (1) พื้นที่ริมน้ำกวัง ริมน้ำอุตสาหกรรม (น้ำแม่สาร) (2) พื้นที่เกษตร ถนนโยธาธิการลำพูน (3) ลานกีฬาหมู่บ้าน (4) หนองโบสถ์สาธารณประโยชน์ (5) แนวถนนโยธาธิการ (6) โรงงาน CPF และ (7) หนองหลวง

จากข้อมูลความเข้าใจพื้นที่สีเขียว ความต้องการ และวิสัยทัศน์ของเทศบาล จะเห็นได้ว่าประชาชนมีประเด็นหรือมุมมองเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวที่แตกต่างกันทั้งเรื่อง (1) การเพิ่ม / พัฒนาพื้นที่สีเขียว (2) พื้นที่สีเขียวเพื่อแก้ปัญหา (3) พื้นที่สีเขียวเพื่อนันทนาการ (4) พื้นที่สีเขียวเพื่อการท่องเที่ยว (5) พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจ แต่ภาพรวมยังเน้นเรื่อง (1) แหล่งน้ำ (2) คุณภาพชีวิต (3) เมืองน่าอยู่ (4) เศรษฐกิจ และ (5) ความยั่งยืน

2. ผลการสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนา

ขั้นตอนนี้ทีมวิจัยได้พิจารณาพื้นที่ที่มีศักยภาพจากข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ ข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ร่วมกับการสำรวจเพื่อหาพื้นที่สีเขียวที่เหมาะสมในการพัฒนาจากข้อมูลพื้นที่สีเขียวของเมืองแยกตามประเภท 6 ประเภท พบสถานการณ์ของพื้นที่สีเขียวเมืองเป้าหมายที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวเชิงปริมาณ เทศบาลตำบลเวียงยองมีสัดส่วนพื้นที่สีเขียวแยกตามประเภทเรียงตามลำดับ ได้แก่ เพื่อเศรษฐกิจชุมชน คิดเป็นร้อยละ 69.35 พื้นที่สีเขียวอรรถประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 23.80 พื้นที่สีเขียวที่ยังไม่มีการใช้ประโยชน์หรือรอการพัฒนา คิดเป็นร้อยละ 3.59 พื้นที่สีเขียวเพื่อการบริการสาธารณะ คิดเป็นร้อยละ 2.84 พื้นที่สีเขียวรียาวตามแนวสาธารณูปการ คิดเป็นร้อยละ 0.42 ของพื้นที่สีเขียวทั้งหมด พื้นที่สีเขียวธรรมชาติไม่ปรากฏ มีที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า มีพื้นที่ 490,733 ตารางเมตร หรือ 2,691.97 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.82 ของพื้นที่ ซึ่งที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้าอยู่บริเวณตอนกลางของพื้นที่ สถานการณ์ของพื้นที่สีเขียวในปัจจุบันพื้นที่สีเขียวที่มีเกณฑ์มาตรฐาน คือ พื้นที่สีเขียวสาธารณะในเทศบาลตำบลเวียงยองมีขนาดพื้นที่สีเขียวสาธารณะต่อจำนวนประชากรมีค่าเท่ากับ 78.83 ตารางเมตรต่อคน ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานพื้นที่สีเขียวสาธารณะในภาพรวมของประเทศไทย ที่กำหนดไว้เท่ากับ 15 ตารางเมตรต่อประชากร 1 คน (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2019) ทั้งนี้เทศบาลตำบลเวียงยองมีพื้นที่สีเขียวยั่งยืนสาธารณะในที่ดินของรัฐที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์รวม 680,000 ตารางเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 3.83 ของพื้นที่เมืองทั้งหมด

พื้นที่สีเขียวยั่งยืนสาธารณะในที่ดินของรัฐที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ ประกอบด้วย พื้นที่สีเขียวยั่งยืนที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ในที่ดินของรัฐประเภทพื้นที่สีเขียวธรรมชาติ จำนวน 4 พื้นที่ ได้แก่ (1) พื้นที่สีเขียวยั่งยืนธรรมชาติริมทางน้ำแม่สาร (2) พื้นที่สีเขียวยั่งยืนธรรมชาติคลองส่งน้ำเลียบบถนน ลพ1 (3) พื้นที่สีเขียวยั่งยืนธรรมชาติริมแม่น้ำกวัง และ (4) พื้นที่สีเขียวยั่งยืนธรรมชาติริมน้ำอุตสาหกรรม (น้ำแม่ยาก)

พื้นที่สีเขียวที่เป็นพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เพื่อสาธารณประโยชน์นั้นได้มาซึ่งพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนา ในการศึกษารูปแบบที่ดินและพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ที่สาธารณประโยชน์พื้นที่ตำบลเวียงยอง โดยใช้เครื่องมือจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เป็นฐานข้อมูลพื้นที่

หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ที่สาธารณประโยชน์ ภายใต้โครงการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวถือเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเพราะเป็นแหล่งรวบรวมพื้นที่สีเขียวสาธารณะจำนวนมาก จำเป็นต่อการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวเพื่อให้ประชาชนในชุมชนเมืองเป้าหมายสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ โดยใช้เกณฑ์การเข้าถึงโดยการเทียบเคียงให้พื้นที่สีเขียว ที่จะพัฒนาในเทศบาลกับลำดับขั้นของสวนสาธารณะ สามารถเดินมาใช้ในการเดินเท้า หรือระยะเดินทางประมาณ 800 เมตร หรือใช้เวลาในการเดินเท้าไม่เกิน 5 - 10 นาที และสวนสาธารณะระดับชุมชนมีขอบเขตการให้บริการมากกว่าสวนระดับละแวกบ้าน คือ ประมาณ 1,500 - 2,500 เมตร

โดยพื้นที่สีเขียวกรณีนี้ ถือเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่สำคัญในการขับเคลื่อน เพราะทางเทศบาลและชุมชนสามารถบริหารจัดการได้ โดยผ่านการขออนุญาตใช้ต่อกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย หรือจังหวัดท้องถิ่น รูปแปลงที่ดิน และพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ที่สาธารณประโยชน์พื้นที่ตำบลเวียงยอง มีขนาดพื้นที่รวม 237,924.9969 ตารางเมตร ประกอบด้วย เพื่อประโยชน์การประถมศึกษาโรงเรียนที่สาธารณประโยชน์ ที่ตั้งสุสาน ป่าช้า สวนเรือนจำ ประปาสาธารณประโยชน์ ที่สาธารณะประจำหมู่บ้าน โรงสูบน้ำบำบัดการประปาลำพูน อ่างเก็บน้ำร่องห้า บ่อน้ำบาดาล เทศบาลตำบลเวียงยองมีพื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ที่มีศักยภาพที่ควรอนุรักษ์โดยจำแนกพื้นที่ตามศักยภาพในการพัฒนาและเพิ่มเติมข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ศักยภาพ เช่น มีการใช้ประโยชน์หรือไม่มีการใช้ประโยชน์ มีแหล่งน้ำแหล่งน้ำผิวดินในพื้นที่ ไม่มีแหล่งน้ำผิวดินในพื้นที่ หรืออยู่ติดแหล่งน้ำ เพราะส่งผลต่อการอนุรักษ์นอกจากนั้นแล้วการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่มีศักยภาพเพื่อนันทนาการ (นสล.) ประกอบด้วย

2.1 พื้นที่สีเขียวในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่มีศักยภาพที่ควรอนุรักษ์ (นสล.) 3 พื้นที่ ได้แก่ (1) C06 ป่าช้าเก่า (2) C39 อ่างเก็บน้ำร่องห้า (3) C41 หนองหลวง (ดังภาพที่ 3)

2.2 พื้นที่สีเขียวในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่มีศักยภาพเพื่อนันทนาการ (นสล.) 12 พื้นที่ ได้แก่ (1) C02 ที่สาธารณะประจำหมู่บ้าน (2) C07 ป่าช้าบ้านหนองเรือ (3) C10 สวนเรือนจำ (4) C11 ที่สาธารณะประจำหมู่บ้าน (5) C27 สวนสาธารณะประโยชน์ (6) C28 สวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา (7) C29 สนามเปตองบ้านเวียงยอง (8) C33 สุสานบ้านตองหมู (9) C40 หนองโบสถ์สาธารณประโยชน์ (10) C43 สุสานบ้านยู (11) C45 หนองน้ำศาลเจ้าพ่อสิบสองหอ (12) C52 หนองบัว (ดังภาพที่ 3)

3. การจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง ภายใต้แนวคิดการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองเป้าหมาย จากการรวบรวมประเด็นต่าง ๆ ของเทศบาลตำบลเวียงยอง นำไปสู่แนวคิดพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว (ดังภาพที่ 2) ได้แก่ “พื้นที่สีเขียว + น้ำ + คน”

3.1 พื้นที่สีเขียว การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่สีเขียวเชิงปริมาณและคุณภาพ

3.2 น้ำ พื้นที่สีเขียวและแหล่งน้ำควรอยู่คู่กัน เพื่อคำนึงถึงหลักอุทกวิทยา การบรรเทาภาวการณ์้ำท่วม น้ำแล้ง การรักษาและปรับปรุงคุณภาพน้ำควบคู่กับการใช้พิชพรรณ รวมถึงพื้นที่สีเขียวและแหล่งน้ำจะกลายเป็นถิ่นอาศัยให้แก่สัตว์

3.3 คน พื้นที่สีเขียวและแหล่งน้ำรวมกันก่อให้เกิดพื้นที่ที่ตอบสนองกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งในเชิงวิถีชีวิตและการท่องเที่ยว เพื่อลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้แก่พื้นที่ ผ่านการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการจนถึงการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน

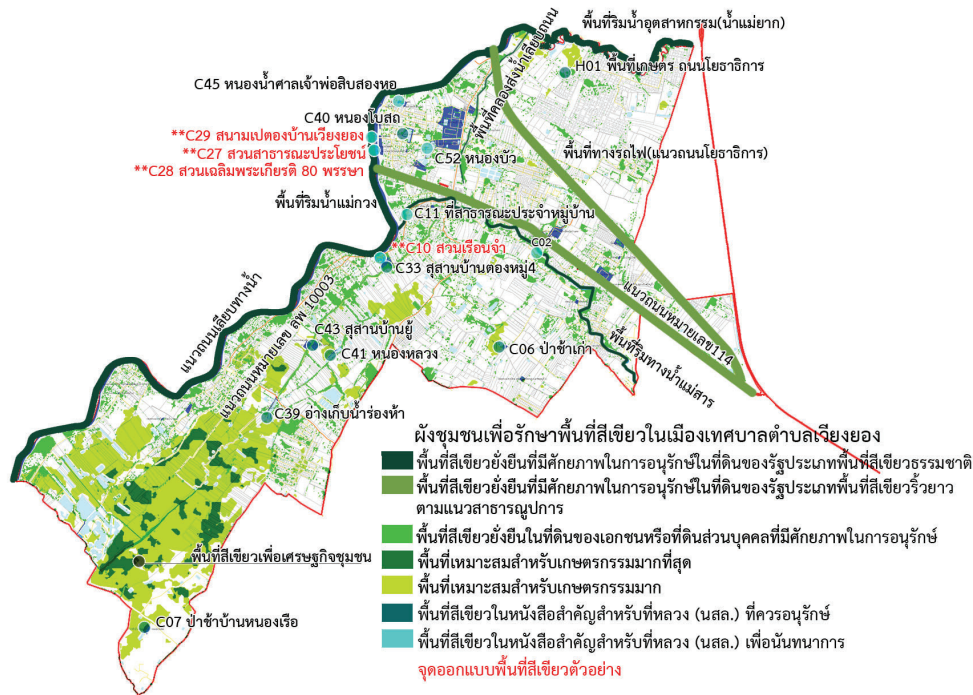

ภาพที่ 2 ผังแนวคิดพื้นที่ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์และพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่ง

4. ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพในการพัฒนาในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) และแนวทางออกแบบพื้นที่สีเขียวตัวอย่าง

จากกระบวนการทำงาน 4 ขั้นตอน ตั้งแต่ (ขั้นตอนที่ 1) ศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลใน เมืองเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นพื้นที่สีเขียว กำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การพูดคุย ทำความเข้าใจ และ ทราบความต้องการในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียว (ขั้นตอนที่ 2) การสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่ที่มี ศักยภาพในการพัฒนา (ขั้นตอนที่ 3) แนวคิดการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมือง (ขั้นตอนที่ 4) ผังชุมชนเพื่อรักษา พื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาและแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวตัวอย่าง ภายใต้แนวคิด “พื้นที่สีเขียว + น้ำ + คน” เพื่อรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมือง ที่ผสมผสานระบบนิเวศธรรมชาติเข้ากับ สภาพแวดล้อมของเมือง เพื่อรักษาสัตว์ป่าพื้นถิ่น และช่วยส่งเสริมความน่าสนใจให้กับพื้นที่สาธารณะในเมือง ส่งผลให้ชุมชนมีชีวิตชีวา ผู้คนในชุมชนโดยการสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานที่เอื้อต่อการพบปะพูดคุย ผ่าน การการระดมความคิดเห็น / ข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ ได้มาซึ่งผังชุมชน เพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง ที่มีศักยภาพในการพัฒนา เพื่อเป็นการขับเคลื่อนให้เทศบาลมีพื้นที่สีเขียว สาธารณะตามเป้าหมายเชิงปริมาณและคุณภาพ ประกอบด้วย พื้นที่สีเขียวในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่ มีศักยภาพควรอนุรักษ์ และเพื่อนันทนาการ (ดังภาพที่ 3 และภาพที่ 4) ได้แก่ (1) C02 ที่สาธารณะประจำ หมู่บ้าน (2) C06 ป่าช้าเก่า (3) C07 ป่าช้าบ้านหนองเรือ (4) C10 สวนเรือน (5) C11 ที่สาธารณะประจำ หมู่บ้าน (6) C27 สวนสาธารณะประโยชน์ (7) C28 สวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา (8) C29 สนามเปตอง

บ้านเวียงยอง (9) C33 สุสานบ้านตองหมู่ 4 (10) C39 อ่างเก็บน้ำร่องห้า (11) C40 หนองโบสถ์สาธารณประโยชน์ (12) C41 หนองหลวง (13) C43 สุสานบ้านยู (14) C45 หนองน้ำศาลเจ้าพ่อสิบสองหอ (15) C52 หนองบัว

ภาพที่ 3 ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาเทศบาลตำบลเวียงยอง

ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University, 2021

สรุปผลการศึกษาและเสนอแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียว

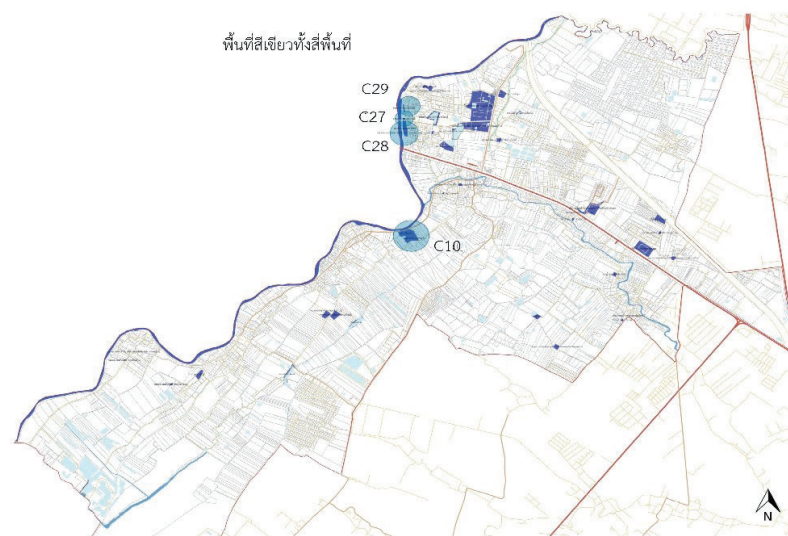
การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองได้เสนอแนวทางการออกแบบเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่สีเขียวเชิงคุณภาพอย่างยั่งยืน ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการการมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกับทีมวิจัย และผ่านกระบวนการ การประชุมรับฟังความคิดเห็น เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องข้องกับโครงการ และผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และทราบความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในเมืองเป้าหมายในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สีเขียว เพื่อช่วยให้ชุมชนได้เห็นภาพในการพัฒนาพื้นที่สีเขียว และเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่สีเขียวเชิงคุณภาพให้เกิดพื้นที่สีเขียวในเมือง แนวทางการออกแบบจึงอยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืนทางนิเวศในระยะยาว เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัยในเมือง ซึ่งประกอบด้วย การนันทนาการ การอนุรักษ์พันธุ์ไม้ท้องถิ่น การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การรักษาสมดุลน้ำ และการปรับปรุงคุณภาพอากาศ (Kerdkaew, 2013) ควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. เชิงกายภาพและนิเวศวิทยา การเพิ่มสัดส่วนพื้นที่สีเขียวต่อพื้นที่เมือง ส่งเสริมการเข้าถึงพื้นที่สีเขียวจากประชาชนในพื้นที่ที่เหมาะสมและสะดวก การฟื้นฟูความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ โดยใช้น้ำเป็นองค์ประกอบหลัก และการสร้างความงามเพื่อความประทับใจแก่ประชาชนในพื้นที่และผู้มาเยือน

2. เชิงการใช้สอย การตอบสนองการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ที่หลากหลาย เช่น พื้นที่สันทนาการจากจะใช้เป็นพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมแล้วยังสามารถใช้เป็นพื้นที่นันทนาการ พื้นที่เรียนรู้ และพื้นที่ทางสังคมรูปแบบอื่นได้ ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเป็นพื้นที่สีเขียวสาธารณะให้กับเมือง

3. เชิงการจัดการ โดยการมีส่วนร่วมในการออกแบบและกำหนดการใช้ประโยชน์ เน้นพื้นที่สีเขียวที่ใช้งบประมาณก่อสร้างต่ำ และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่โดยชุมชนเพื่อการดูแลพื้นที่สีเขียวในระยะยาวเพื่อให้เทศบาลและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเห็นภาพผืนร่วมกันในการขับเคลื่อนพื้นที่สีเขียวในเมืองในเชิงคุณภาพ

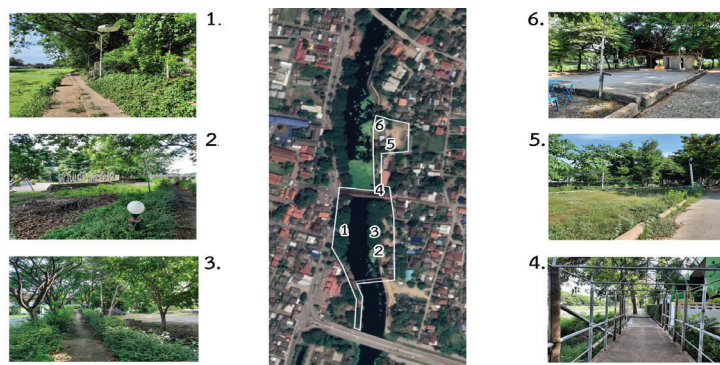
ทีมวิจัยได้เสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่สีเขียวตัวอย่าง 4 พื้นที่ ที่ได้จากการประชุมอย่างมีส่วนร่วม (ดังภาพที่ 4) โดยแสดงการออกแบบพื้นที่สีเขียว เพื่อให้เทศบาลมีแนวทางในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวตามผังชุมชนและรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง ประกอบด้วย

ภาพที่ 4 ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีศักยภาพพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียวตัวอย่าง 4 พื้นที่
ที่ได้จากการประชุมอย่างมีส่วนร่วม

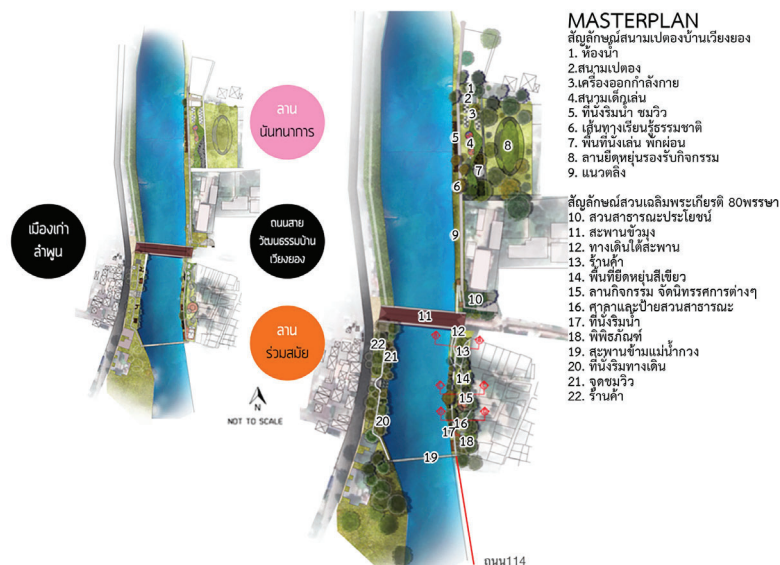
ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University, 2021

1. แนวทางการออกแบบปรับปรุงพื้นที่สีเขียวสาธารณะเดิม 3 พื้นที่และพื้นที่ริมแม่น้ำกวัง (ดังภาพที่ 5) แสดงผังบริเวณการออกแบบปรับปรุงพื้นที่สีเขียวเพื่อเชื่อมต่อโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเมือง เป็นการพัฒนาพื้นที่ สาธารณะเพื่อทำหน้าที่เป็นโครงข่ายสำคัญของเมือง ในการรองรับกิจกรรมของเมืองที่ หลากหลาย (ดังภาพที่ 6) ได้แก่ C27 สวนสาธารณะประโยชน์ เนื้อที่ 72 ตารางวา C28 สวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา เนื้อที่ 3 ไร่ 2 งาน 7 ตารางวา และ C29 สนามเปตองบ้านเวียงยอง เนื้อที่ 2 งาน 84 ตารางวา แนวคิดหลักคือการปรับปรุงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวและการใช้งานที่หลากหลายตามแนวคิดการ ออกแบบพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน ควรเป็นพื้นที่สีเขียวที่สามารถสนองประโยชน์ต่อประชากรเมืองอย่างหลากหลาย คุณค่าของพื้นที่สีเขียวจะสูงขึ้นตามความหลากหลายในการสนองประโยชน์ พื้นที่เดิมเป็นโอกาสและศักยภาพ ในการใช้งานอยู่ เนื่องจากติดกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ เมืองเก่าลำพูน ชั่วมุง และถนนสาย วัฒนธรรมบ้านเวียงยอง ในพื้นที่สวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรชามีศูนย์หัตถกรรมผ้าทอยกดอกลำพูน สนาม เปตองบ้านเวียงยองเป็นพื้นที่นันทนาการของชุมชน เพียงแต่พื้นที่ทั้งหมดไม่ได้ถูกใช้งาน จำเป็นต้องปรับ เปลี่ยนหรือเพิ่มการใช้ประโยชน์ เช่น พื้นที่อเนกประสงค์ที่คนทุกวัยสามารถใช้ประโยชน์ทั้งด้านวัฒนธรรมและ นันทนาการได้ จัดการพื้นที่ริมแม่น้ำกวังให้เข้าถึง เชื่อมต่อกันและใช้ประโยชน์ได้ การเชื่อมโยงระบบเครือข่าย พื้นที่สีเขียวด้วยระบบเส้นทางที่เน้นความเป็นสีเขียวของพรรณไม้ รวมถึงการกำหนดกิจกรรมให้เหมาะสมกับ พื้นที่สีเขียวแต่ละประเภทให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของพื้นที่และเอกลักษณ์ของชุมชน การสร้างพื้นที่ ให้มีความสวยงามสร้างความดึงดูดใจแก่ผู้มาเยือน โดยยังคงเป็นการรักษาพื้นที่สีเขียวยั่งยืนเดิมไว้ พื้นที่ความ หลากหลายทางชีวภาพที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว สาธารณประโยชน์ ในเมืองและการมีพื้นที่สีเขียวเชิงคุณภาพ (ดังภาพที่ 7)

ภาพที่ 5 แสดงบริเวณก่อนการออกแบบปรับปรุงพื้นที่สีเขียวสาธารณะเดิม

ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University, 2021

ภาพที่ 6 แสดงผังบริเวณหลังการออกแบบปรับปรุงพื้นที่สีเขียวสาธารณะเดิม 3 พื้นที่และพื้นที่ริมแม่น้ำกว
ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University, 2021

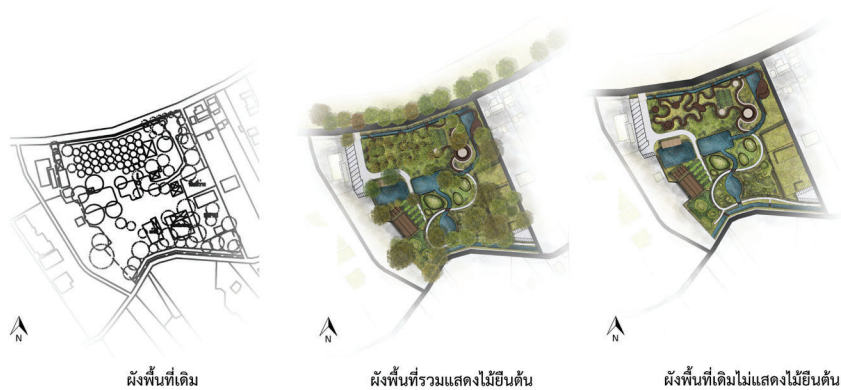
ภาพที่ 7 แสดงแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ภายในพื้นที่สีเขียวเดิมให้เกิดการใช้งานที่หลากหลาย
ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University, 2021

2. แนวทางการออกแบบปรับปรุงพื้นที่สีเขียวสาธารณะ C10 สวนเรือนจำ เนื้อที่ 11 ไร่ 16.2 ตารางวา แสดงผังบริเวณการออกแบบปรับปรุงพื้นที่สีเขียวสาธารณะ C10 สวนเรือนจำ (ดังภาพที่ 8) เทศบาลตำบลเวียงยองปัจจุบันอยู่ในความดูแลของเรือนจำจังหวัดลำพูน และองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน การออกแบบพื้นที่สีเขียวที่ให้ประโยชน์ทั้งเชิงเศรษฐกิจและเชิงสิ่งแวดล้อม ในการออกแบบที่ให้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อเป็นแปลงสาธิตโครงการเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่เกษตรผสมผสานเป็นแปลงทดลองปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ปลูกผัก บ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ และการออกแบบให้ประโยชน์เชิงสิ่งแวดล้อมจากแนวคิดหลักที่ยังคงเป็นการรักษาพื้นที่สีเขียวเดิมและแหล่งน้ำไว้ (ดังภาพที่ 9) การออกแบบพื้นที่สีเขียวควรจะรักษาต้นไม้เดิม

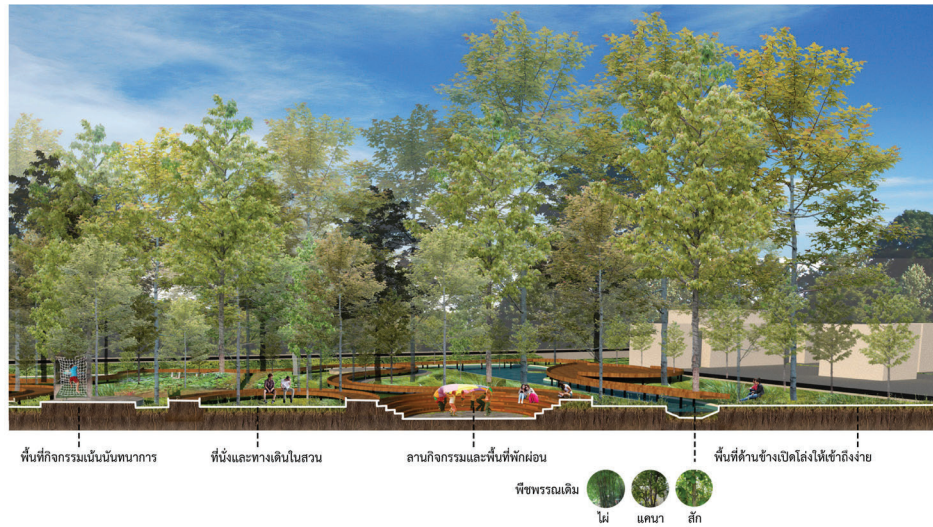
ในพื้นที่ไว้ร่วมกับต้นไม้ใหม่ที่จะนำเข้ามาในพื้นที่ และการจัดการดูแลต้นไม้ใหญ่ในพื้นที่สีเขียวให้มีความสมบูรณ์ให้ประโยชน์เชิงสิ่งแวดล้อมช่วยฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ เป้าหมายเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวสาธารณะประโยชน์ในเมืองและการมีพื้นที่สีเขียวเชิงคุณภาพ รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่เพื่อสนับสนุนการใช้งานที่หลากหลายทั้งด้านนันทนาการและการเป็นแหล่งเรียนรู้ (ดังภาพที่ 10 และภาพที่ 11) ที่สามารถสร้างอาชีพหรือรายได้เพื่อความยั่งยืนของชุมชน

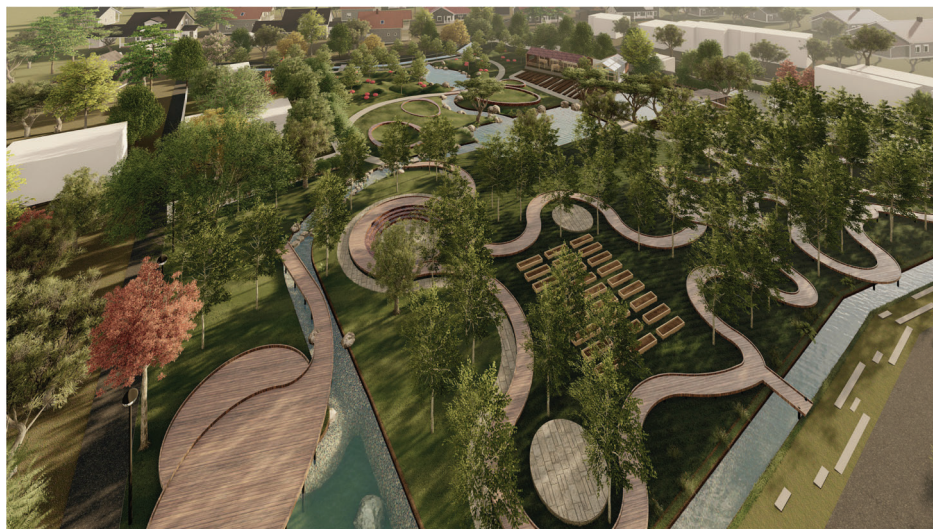
ภาพที่ 8 แสดงผังบริเวณการออกแบบปรับปรุงพื้นที่สีเขียวสาธารณะ C10 สวนเรือนจำ เทศบาลตำบลเวียงยอง
ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University, 2021

ภาพที่ 9 แสดงผังพื้นที่เดิมและการออกแบบปรับปรุงพื้นที่สีเขียวสาธารณะ
ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University, 2021

ภาพที่ 10 แสดงการออกแบบปรับปรุงพื้นที่กิจกรรมด้านหน้าสวนเรือนจำ เทศบาลตำบลเวียงยอง
ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University, 2021

ภาพที่ 11 แสดงทัศนียภาพรวมหลังออกแบบปรับปรุงพื้นที่กิจกรรมสวนเรือนจำ เทศบาลตำบลเวียงยอง
ที่มา: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University, 2021

การอภิปรายผล

การพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองจากพื้นที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เพื่อสาธารณประโยชน์ชุมชน เทศบาลตำบลเวียงยอง จังหวัดลำพูน พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเสนอแนวคิด เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่ยั่งยืน ทั้งในการออกแบบและการวางแผนการจัดการพื้นที่สีเขียวของตนเอง ซึ่งเป็นการกระจายโอกาสให้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ในการจัดสรรทรัพยากรของเมือง ยิ่งประชาชนมีส่วนร่วมมาก ยิ่งก่อให้เกิดความยั่งยืนของพื้นที่สีเขียว ซึ่งส่งผลให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกและความรู้สึกในการเป็นเจ้าของพื้นที่สีเขียวของชุมชน ที่จะต้องช่วยการดูแลรักษาให้คงอยู่ต่อไป เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวเมือง ทั้งนี้ ภาครัฐควรมีการวางแผนการขับเคลื่อนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองไปสู่การปฏิบัติจะบรรลุผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนในเมืองเพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการดูแลรักษาพื้นที่สีเขียวและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการ และผู้มีอำนาจตัดสินใจได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ ภาครัฐควรเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการจัดทำโครงการผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับเมืองในการบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวและพื้นที่โล่งให้กับเมือง (เทศบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) โดยมีผังชุมชนเป็นเครื่องมือเพื่อใช้ประโยชน์ในการรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียว และให้เมืองมีตัวอย่างการออกแบบ/แนวทางการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองไปสู่การปฏิบัติ ส่วนภาคเอกชนในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวจำเป็นต้องมีความร่วมมือ ความรับผิดชอบขององค์กรธุรกิจต่อสังคม (corporate social responsibility) เป็นการใช้แรงจูงใจทางด้านสังคมในการเพิ่มและการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืน รักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองและชุมชน เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กร

ข้อจำกัดของการใช้พื้นที่ จากหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง(นสล.) กับการออกแบบพื้นที่สาธารณะเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน มีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์เป็นหลักในการพัฒนาพื้นที่สีเขียวเป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียวในระดับพื้นที่หรือชุมชน ซึ่งจะสามารถผลักดันให้การพัฒนาพื้นที่สีเขียวให้บรรลุผลได้ พบว่า อาจมีความขัดแย้งในทางปฏิบัติ เช่น การขออนุญาตใช้พื้นที่เป็นที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินงานตามแผนผังที่โครงการจัดทำขึ้นมาได้ แต่ในทางวิชาการจำเป็นต้องศึกษาและสร้างข้อเสนอแนะ เพื่อการพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองไปสู่การนำผังไปปฏิบัติให้เป็นไปตามผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ความรับผิดชอบขึ้นอยู่กับปฏิบัติของเจ้าหน้าที่และฝ่ายบริหารของท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และภาคประชาชน ที่จะทำให้ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง มีการขับเคลื่อนทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จต่อไปและจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนา (Taksayos ,2022)

พื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนา นำมาสู่ผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง ไม่สามารถเป็นคำตอบสำเร็จรูปหรือแนวทางการแก้ปัญหาสำหรับแผนการปรับตัวต่อผลกระทบการเปลี่ยนแปลงได้ทันที โดยเฉพาะต้นไม้ในเมืองต้องใช้เวลาเติบโต ต้องได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม ก่อนที่ต้นไม้ จะทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณูปโภคสีเขียวที่สำคัญของเมือง (Petri, et al., 2016) ทำให้สถานการณ์ พื้นที่สีเขียวในเมืองปัจจุบัน สัดส่วนพื้นที่สีเขียวเมืองแยกตามประเภทและขนาดพื้นที่สีเขียวต่อจำนวน ประชากร ตามเกณฑ์มาตรฐานพื้นที่สีเขียวในเมืองของประเทศไทย 15 ตารางเมตรต่อคน (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2019) เมื่อพิจารณาเทียบกับเทศบาลในเมือง เป้าหมาย พบว่า เทศบาลตำบลเวียงยองมีปริมาณพื้นที่สีเขียวสาธารณะต่อคนเพียงพออยู่แล้ว หากพัฒนา พื้นที่สีเขียวเชิงคุณภาพโดยสามารถพัฒนาพื้นที่สีเขียวสาธารณะที่มีอยู่เดิม จากผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียว ในเมืองที่ทิววิจัยได้เสนอ จะช่วยเพิ่มตัวเลขพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในเขตเมือง และเกิดโครงข่ายพื้นที่สีเขียวได้ อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

การออกแบบและศึกษาพื้นที่สีเขียว จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญส่งผลต่อการพิจารณาวางแผนกำหนด เขตพื้นที่ในเมือง เพื่อการปลูกต้นไม้และสร้างป่าในเมืองที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ในที่ดินของรัฐประเภท พื้นที่สีเขียวธรรมชาติเพื่อสาธารณประโยชน์ของชุมชน พื้นที่สีเขียวช่วยสร้างสุนทรียภาพและสร้างคุณภาพ ชีวิตให้แก่เมือง (Uthaisa & Dankittikul, 2022) หากรักษาและพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่ผสมผสานระบบ นิเวศธรรมชาติเข้ากับสภาพแวดล้อมของเมืองสอดคล้องกับประโยชน์และหน้าที่ของต้นไม้และป่าในเมือง ทั้งหน้าที่ทางเศรษฐศาสตร์ หน้าที่เชิงนิเวศ การลดอุณหภูมิ การชะลอน้ำฝน บรรเทาปัญหาน้ำท่วม และเป็น แหล่งที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตในเมือง (Suteethorn, 2022) ความคาดหวังในอนาคตการออกแบบพื้นที่ สีเขียวตัวอย่างทั้ง 4 พื้นที่ การออกแบบอย่างมีส่วนร่วมสามารถนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบพื้นที่ (Jino, et al., 2021) จากความต้องการพื้นที่สีเขียวของท้องถิ่นที่ไม่ใช่เพียงเรื่องนันทนาการ แต่พื้นที่สีเขียว ต้องให้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้ด้วยต้นไม้และป่าในเมืองเป็นส่วนสำคัญของระบบ สาธารณูปโภคสีเขียวของเมือง และต้องยอมรับว่าต้นไม้และป่าในเมืองยังคงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและ จำเป็นพื้นฐานที่สำคัญของเมือง การออกแบบพื้นที่สีเขียวตัวอย่างจึงมีความครอบคลุมหลายประเภท ได้แก่ พื้นที่สีเขียวเพื่อเศรษฐกิจและวัฒนธรรม การอนุรักษ์ พื้นที่พุ่มและคู่มือพื้นที่สีเขียวธรรมชาติ พื้นที่สีเขียวเพื่อ กิจกรรมนันทนาการและความงามจากการพัฒนาและปรับปรุงดูแลพื้นที่สีเขียว พื้นที่รองรับกิจกรรมที่มีความ หลากหลายทางชีวภาพรองรับน้ำท่วมตามแนวตลิ่ง พื้นที่สีเขียวเพื่อการใช้ประโยชน์ผสมผสานกันด้วยการ อนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่สีเขียวตามธรรมชาติให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายควบคู่การเรียนรู้ของชุมชนต่อไป

สรุปผลการศึกษา

เทศบาลตำบลเวียงยอง มีสถานการณ์และข้อท้าทายสรุปเป็นข้อมูลตามสถานการณ์ ความต้องการ ของพื้นที่เทศบาลเวียงยอง จากผลการพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองเทศบาลตำบลเวียงยอง ให้มีความพร้อมในเชิงปริมาณทั้งพื้นที่สีเขียวและปริมาณพื้นที่สีเขียวสาธารณะ โดยเทศบาลตำบลเวียงยอง มีขนาดพื้นที่สีเขียวสาธารณะต่อจำนวนประชากร 78.83 ตารางเมตรต่อคน แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จใน การเข้ามาใช้งานของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวบนพื้นที่สีเขียวสาธารณะที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม ยังมีถนนสาย

วัฒนธรรม แหล่งน้ำธรรมชาติ และธุรกิจภาคเอกชนขนาดใหญ่ที่ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจในพื้นที่ แต่ประสบปัญหาเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำทั้งเกิดภาวะน้ำท่วมและน้ำเสีย โดยทางเทศบาลมียุทธศาสตร์ในการป้องกันและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมทั้งการจัดการทรัพยากรน้ำในการขับเคลื่อนผังชุมชน เพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวโดยเฉพาะพื้นที่สีเขียวที่มีอยู่เดิมตามผังชุมชนไว้ให้ได้อย่างยั่งยืน

จากกระบวนการทำงาน ได้มาซึ่งผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาประกอบด้วย พื้นที่สีเขียวที่มีศักยภาพเป็นพื้นที่สีเขียวในหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชน 15 พื้นที่ ประกอบด้วย ที่สาธารณะประจำหมู่บ้าน ป่าช้าเก่า ป่าช้าบ้านหนองเรือ สวนเรือนจำ ที่สาธารณะประจำหมู่บ้าน สวนสาธารณะประโยชน์ สวนเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา สนามเปตอง บ้านเวียงยอง สุสานบ้านตองหมู่ 4 อ่างเก็บน้ำร่องห้า หนองโบสถ์ หนองหลวง สุสานบ้านยู หนองน้ำศาลเจ้าพ่อสิบสองหอ หนองบัว และสามารถพัฒนาพื้นที่สีเขียวในเชิงคุณภาพ ตามที่มวิจยเสนอแนวทางในเรื่องแนวทางการออกแบบพื้นที่สีเขียวจากความต้องการพื้นที่สีเขียวของท้องถิ่นที่ไม่ใช่เพียงเรื่องนันทนาการ แต่พื้นที่สีเขียวต้องให้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้ ตลอดจนที่ให้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของชุมชน เช่น เป็นแปลงสาธิตโครงการเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่เกษตรผสมผสานปลูกผัก บ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงสัตว์ ตามแนวคิดการออกแบบพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน ควรเป็นพื้นที่สีเขียวที่สามารถสนองประโยชน์ต่อประชากรเมืองอย่างหลากหลาย และช่วยส่งเสริมความน่าสนใจให้กับพื้นที่สาธารณะในเมือง เพิ่มชีวิตชีวาให้กับชุมชน ส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน โดยการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อปฏิสัมพันธ์และการใช้พลังงานจากธรรมชาติอย่างคุ้มค่าสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ภายใต้การจัดการอย่างยั่งยืนและขนาดพื้นที่ที่เหมาะสมต่อจำนวนประชากรและพื้นที่สีเขียว เพื่อรักษาสภาพความเป็นธรรมชาติ คำนึงถึงต้นไม้ใหญ่และแหล่งน้ำ โดยแนวคิดการออกแบบหลักยังเป็นการรักษาพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนเดิม ที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ อยู่ในพื้นที่ที่ดินของรัฐทั้งประเภทพื้นที่สีเขียวธรรมชาติ และรื้อยาวตามสาธารณูปการไว้ เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวสาธารณประโยชน์ในเมือง และในระยะยาวเทศบาลตำบลเวียงยองยังสามารถสร้างให้เกิดโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในเมืองได้อีกด้วย (ดังภาพที่ 6)

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการจัดทำผังชุมชนเพื่อรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประจำปีงบประมาณ 2564

เอกสารอ้างอิง

Industrial Estate Authority of Thailand. (2019). *Khumue karn truat pramoen phuea hai karn raprong karn pen mueang utsahakam choeng niwet radap eco champion*. (In Thai) [Smart eco industrial town]. Bangkok: Author.

- Jino,T., et al. (2021). Karn phatthana phuen thi satharana phuea soemsang chumchon khemkhaeng: koranee sueksa thetsabarn tambon San Pa Pao, changwat Chiang Mai. (In Thai) [Public space development for community empowerment: a case study of San Pa Pao, Chiang Mai]. **Journal of Environmental Design**, 8 (1), 61-77.
- Kerdkankaew, S. (2013). **Rangwan Asian dan singwaetlom mueang thi yangyuen**. (In Thai) [Asean environmentally sustainable cities award]. Bangkok: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning.
- Miller, R. W. (2007). **Urban forestry: planning and managing urban greenspaces**. Illinois: Waveland Press.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2019). **Matrathan attrasuan phuenthi srikhiao thi mosom samrap chumchon mueang nai prathet Thai**. (In Thai) [Guidelines for green area management and green area ratio standards for urban communities in Thailand]. Retrieved January 15, 2021, from <http://www.onep.go.th/ebook/urban/urban-publication-01.pdf>.
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning and Mae Jo University. (2021). **Khumue karn prayot chai thankhomun sarasonthet phumisart**. (In Thai) [Quantum geographic information system]. Bangkok: Author.
- Petri, A., et al. (2016). How green are trees? - using life cycle assessment methods to assess net environmental benefit. **Journal of Environmental Horticulture**, 34(4), 101–110.
- Suteethorn, K. (2022). **Khokhit chak karn prachum pa nai mueang: wangphaen pa nai mueang lae saphawa lok ron 2022 kap karn prayuk chai nai khongkarn pluk tonmai lan ton khong Krungthepmahanakhon**. (In Thai) [Key takeaways from urban forests: forest urbanism & global warming conference 2022 and the application to Bangkok’s one million trees project]. **Landscape Architecture Journal**, 4 (1), 162-177.
- Taksayos, N. (2022). **Karn phatthana thidin brao fin nai prathet Thai**. (In Thai) [Brownfield redevelopment in Thailand]. **Landscape Architecture Journal**, 4 (1), 26-42.
- Uthaisa, V. & Dankittikul, C. (2022). **Phuen thi long wang nai khet mueang kao Nakhon Ratchasima lae phuenthi tonueang**. (In Thai) [Open space in old town of Nakhon Ratchasima and its adjacent areas]. **Landscape Architecture Journal**, 4 (1), 43-61.